כיתה ח' | תושב"ע · משנה | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק' | בבא מציעא ב, א-ב

"אלו מציאות שלו, ואלו חייב להכריז"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את משניות א-ב בפרק ב ויסדרו את הדוגמאות בשתי רשימות: "מציאות שלו" ו"חייב להכריז".
- התלמידים יגלו את העיקרון שמאחורי הרשימות לפי הרע"ב: סימן, ויאוש של הבעלים.
- התלמידים יסבירו את מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה ב"כל שיש בו שינוי".
- התלמידים ייישמו את העיקרון על מציאות מימינו (טלפון, שטר בודד, ארנק).

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה אני חייב למי שאיבד משהו, גם כשאני לא מכיר אותו?

בשיעור הראשון השאלה מקבלת צורה משפטית: מתי החפץ כבר "שלי", ומתי אני חייב לחפש את הבעלים?

🧪 פתיחה: מה מצאתי?

מקרינים או כותבים על הלוח שישה ממצאים: מטבע של 10 ש"ח על המדרכה, ארנק עם תעודה, שלושה מטבעות מונחים זה על זה, אוזניות בתוך קופסה, חבילת עוגיות פתוחה ברחוב, מטריה בתחנת אוטובוס. כל תלמיד מסמן: "שלי" או "צריך להחזיר", ומנמק במילה אחת. (5 דקות)

📖 הסבר למורה

פרק ב במסכת בבא מציעא, "אלו מציאות", עוסק במצוות השבת אבדה (דברים כב). המשנה פותחת בשתי רשימות: "אלו מציאות שלו" (מותר לקחת לעצמו) ו"אלו חייב להכריז" (חייב לפרסם ולחפש את הבעלים). המשנה לא אומרת במפורש מה הכלל, ומשאירה ללומד לגלות אותו מתוך הדוגמאות.

הרע"ב מסביר את הכלל: בדברים כמו "פירות מפוזרים" ו"מעות מפוזרות" הבעלים כבר התייאשו ("נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וְהֶפְקֵר הֵם"), כי "וְאֵין לָהֶם סִימָן נָכָר". בדברים שיש בהם סימן (כלי, כיס, מקום, מניין, "שלושה מטבעות זה על גב זה") הבעלים יכולים להוכיח שהם שלהם, ולכן המוצא חייב להכריז. המונחים "סימן" ו"יאוש" הם מפתח לכל הפרק.

במשנה א יש גם מחלוקת: לפי רבי מאיר, הרשימה הראשונה כולה "שלו"; רבי יהודה אומר "כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנּוּי, חַיָּב לְהַכְרִיז" (למשל "עִגּוּל וּבְתוֹכוֹ חֶרֶס"). יחידה זו מתאימה לתוכנית הלימודים במשנה של חמ"ד לכיתה ח' (בבא מציעא ב, א-יא), ומתאימה גם לבתי ספר ממלכתיים כיחידת העשרה בתושב"ע.

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, בבא מציעא פרק ב, משנה א

אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז. אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין, מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעִגּוּלֵי דְבֵלָה, כְּכָרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם, מַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים, וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר, וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן, וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנּוּי, חַיָּב לְהַכְרִיז. כֵּיצַד. מָצָא עִגּוּל וּבְתוֹכוֹ חֶרֶס, כְּכָּר וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כָּל כְּלֵי אֶנְפּוֹרְיָא אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז:

משנה, בבא מציעא פרק ב, משנה ב

וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז, מָצָא פֵּרוֹת בִּכְלִי אוֹ כְלִי כְּמוֹת שֶׁהוּא, מָעוֹת בְּכִיס אוֹ כִיס כְּמוֹת שֶׁהוּא, צְבוּרֵי פֵּרוֹת, צְבוּרֵי מָעוֹת, שְׁלשָׁה מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּב זֶה, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְגִזֵּי צֶמֶר הַלְּקוּחוֹת מִבֵּית הָאֻמָּן, כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא מציעא ב, א

אֵלּוּ מְצִיאוֹת. מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִים. סְתָמָן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וְהֶפְקֵר הֵם:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא מציעא ב, א

מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת. הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם סִימָן נִפָּר, כְּבָר אִיאֲשׁוּ אִיאַשׁ וְהֶפְקֵר הֵן. וְהַיְנוּ טַעֲמָא דְּכֻלְּהוּ:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא מציעא ב, א

שֶׁל נַחְתּוֹם. אֵין בָּהֶם סִימָן, שֶׁכֻּלָּם שָׁוִים. אֲבָל שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת יֵשׁ לָהֶם סִימָן:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא מציעא ב, ב

בִּכְלִי. וּכְלִי יֵשׁ בּוֹ סִימָן:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על בבא מציעא ב, ב

שְׁלשָׁה מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּב זֶה. אוֹ יוֹתֵר. וְהַמַּכְרִיז מַכְרִיז מַטְבְּעוֹת מָצָאתִי, וְזֶה בָּא וְאוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ הָיוּ וְהָיוּ מְנֻחִים זֶה עַל זֶה:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהמשנה.

📜 **כתוב:** "מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין, מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת ... הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: "הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם סִימָן נִכָּר, כְּבָר אִיאַבּוּשֵׁי אִיאַבּוּשֵׁי וְהָפְקֵר הֵן".

📜 **כתוב:** "כִּכָּרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם" (שלו) מול "וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת" (חייב להכריז)

💭 **מפרשים:** הרע"ב: של נחתום "אֵין בָּהֶם סִימָן, שֶׁכֻּלָּם שָׁוִים", אבל של בעל הבית "יֵשׁ לָהֶם סִימָן".

📜 **כתוב:** "שְׁלֹשָׁה מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּב זֶה"

💭 **מפרשים:** הרע"ב: המאבד יאמר "כָּךְ וְכָךְ הָיוּ וְהָיוּ מֻנָּחִים זֶה עַל זֶה", וזה הסימן.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: משנה (או דף המקורות), דף עבודה, כרטיסיות ממצאים

1. פתיחה: שישה ממצאים, "שלי" או "להחזיר" (5 דקות)
2. קריאה של משנה א: רשימת "שלו" ומחלוקת ר' מאיר ור' יהודה (10 דקות)
3. קריאה של משנה ב: רשימת "חייב להכריז" (7 דקות)
4. עבודה בזוגות: מגלים את הכלל (סימן ויאוש) בעזרת הרע"ב (13 דקות)
5. חזרה לממצאי הפתיחה: האם שינינו תשובה? כרטיס יציאה (10 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. תנו שלוש דוגמאות מ"מציאות שלו" ושלוש מ"חייב להכריז".
2. מה אומר רבי יהודה על "כל שיש בו שינוי"?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. לפי הרע"ב, מה ההבדל בין "ככרות של נחתום" ובין "ככרות של בעל הבית"?
2. מה הם שני המושגים שמסבירים את כל הרשימות, לפי הרע"ב?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם הכלל של "סימן" ו"יאוש" מתאים גם היום, כשאפשר לפרסם מציאה ברשתות? נמקו.

🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשאלת היחידה: התורה מחייבת אותי לדאוג לרכוש של אדם שאני לא מכיר. כל תלמיד כותב משפט אחד: מה הכלל שלמדנו היום, במילים שלו.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. דבר אחד שלמדתי היום: _____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: _____

טיפ: פתחו את השיעור הבא בשתיים-שלוש מהשאלות הפתוחות.

💡 הערות למורה

כדאי להשאיר את התלמידים לגלות את הכלל לבד לפני שמראים את הרע"ב. המשך בגמרא: יחידת "אלו מציאות" בבבא מציעא כא ע"א במקצוע גמרא באתר. למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן מילים ומשפטי פתיחה.

📝 בדף העבודה

מיון של הדוגמאות לשתי רשימות, טבלת "סימן / יאוש", מציאות מימינו ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, משפטי פתיחה, פחות שאלות, ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- משנה, בבא מציעא ב, 1 (ספריא)
- משנה, בבא מציעא ב, 2 (ספריא)
- רע"ב על בבא מציעא ב, 1 (ספריא)
- רע"ב על בבא מציעא ב, 2 (ספריא)

מחוון: שלו או להכריז? סימן ויאוש

1. **חלק א:** שלו: פרות מפוזרין, ככרות של נחתום, מחרוזות של דגים, גזי צמר הבאות ממדינתן. חייב להכריז: מעות בכיס, צבורי פרות, כדי יין, שלשה מטבעות זה על גב זה.
2. **חלק ב:** (1) "הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם סִימָן נִכָּר, כְּבָר אִיאַוּשֵׁי אִיאַשׁ וְהֶפְקֵר הֵן". (2) "מִנְיָן אוֹ מָקוֹם". (3) למשל: "חפץ שאין בו סימן, הבעלים התייאשו ממנו והוא של המוצא; חפץ שיש בו סימן, הבעלים לא מתייאשים, והמוצא חייב להכריז."
3. **חלק ג:** (1) שלו: אין סימן, והבעלים מתייאשים. (2) חייב להכריז: יש סימנים (תמונת רקע, צבע, נעילה). (3) חייב להכריז: יש סימן (מעטפה, מספר השטרות). (4) שלו (בדרך כלל): אין סימן. לקבל הכרעות אחרות אם הנימוק נשען על הכלל.
4. ★ **אתגר:** תשובה פתוחה. כיוון: שינוי מראה שמישהו עשה את זה בכוונה, ולכן יש בו סימן שבעליו יכולים לתאר.